

י"ב אדר א' תשע"ז
21.02.17

בחינה מועד ב'

יחסים כלכליים במשפחה במשפט העברי בהשוואה למשפט הישראלי
פרופ' אלימלך וסטרייך, עו"ד ליאור זקס

הנחיות:

1. משך הבחינה שעתיים וחצי.
2. בבחינה שאלות ברירה (אמריקאיות) וכך שאלות פתוחות. סמנו את התשובות באופן ברור בגוף השאלון וצרפו אותו למחברת הבחינה.
3. בשאלות הברירה סמנו את התשובה הנכונה ביותר הנראית לכם או הוסיפו את הכיתוב שנתבקשתם.
4. כתיבה מיותרת שלא ממין השאלה – תוריד נקודות.
5. מותר להכניס מקורות מתוך הרשימה שפורסמה
6. אתם מוגבלים לשלושה עמודים של כתיבה. אפשר לענות על כל השאלות בשני עמודים ללא קושי.
7. חריגה מעבר למכסת העמודים - לא תיבדק; כתיבה צפופה ובין השורות - לא תיבדק.

שאלות רב-ברירה

שאלה 1 (5 נקודות)

להלן רשימת זכויות של האיש בנישואין. ציינו זכות אחת שממשיכה להתקיים היום במשפט הישראלי וציינו שתי זכויות שבוטלו למעשה במשפט הישראלי.

1. להיות מעשה ידיה שלו,
2. ולהיות מציאתה שלו,
3. ושיהיה אוכל כל פירות נכסיה בחייה,
4. ואם מתה בחייו יירשנה, והוא קודם לכל אדם בירושה.

פתרון:

- ▶ זכות שממשיכה להתקיים: 1, 2.
- ▶ שתי זכויות שבוטלו למעשה: 3, 4.

שאלה 2 (5 נקודות)

במקורות שלמדנו נדונו נכסי מלוג ונדונייה שהאיש הביא לנישואין. ציינו באלו מקורות הרשומים להלן נדון והוסדר עניינם של נדונו נכסי מלוג ונדונייה של האיש. רשמו נ"מ או נדונייה ליד מקור שדן בהם:

- (1) שטר סילוק בספר נחלת שבעה. **נ"מ, נדונייה**
- (2) תנאי בנין דכרין. **אף אחד מהם**
- (3) שטר השלישות הירושלמי. **נ"מ, נדונייה**.
- (4) שטר תנאים – **נדונייה**

שאלה 3 (5 נקודות)

סמנו ליד כל משפט מיהו הדיין שמקבל את הקביעה: דיכובסקי או שרמן.

1. נורמה המשתנה בפסיקה, איננה בגדר דינא דמלכותא דינא (דד"ד). **(שרמן)**
2. אם הצדדים מקבלים על עצמם את חזקת השיתוף, אזי בית דין רשאי לדון לפיה. **(דיכובסקי)**
3. יש הבדל בין נורמה שמקורה בחקיקה לבין נורמה שמקורה בפסיקה. **(שרמן)**
4. נורמה משפטית – פסיקה או חקיקה - המבוססת על אידיאולוגיה איננה בגדר דד"ד. **(שרמן)**

האם התחייבות של אישה בעת השידוכין לתת לחתנה מתנה לאחר הנישואין תיחשב ל"עניין של נישואין"? כיצד ישפיע הדבר על הדין שיחול ועל הסמכות המשפטית? כתבו לפי עמדת המשפט העברי ולפי עמדת בית המשפט הישראלי. בססו דבריכם ונמקו.

פתרון

1. התחייבות בעת השידוכין לתת מתנה במהלך הנישואין תיחשב לעניין מובהק של הנישואין מנקודת המבט של המשפט העברי. הרי רכיב כלכלי זה תופש מקום מרכזי בחברה המסורתית בדיונים ובהסכמים לקראת הנישואין. בשטר השלישות הירושלמי רואים בבירור שהוא מרכז תשומת הלב המשפטית בשלב הראשון של הנישואין וחשיבותו רבה מאוד בגיבוש המשפחה החדשה. כיוון שכך, יהיה הנושא נתון לסמכות השיפוט הייחודית של בד"ר והמשפט שיחול תהיה ההלכה.
2. עמדת בית המשפט הישראלי שונה והיא באה לידי ביטוי כבר בפרשת סידס. במציאות המודרנית שלנו, התחייבויות מעין אלה שהן למעשה נדוניה ירדו לצדי הדרך. בני הזוג מתאהבים ומתחתנים על דעת עצמם. ההורים אינם מהווים חלק פעיל בהחלטה, ולנתינה הכלכלית אין חשיבות מכרעת בעיצוב המשפחה החדשה. עיקר הרכוש יצברו בני הזוג במהלך הנישואין בעקבות עבודתם המשותפת ולא ינבע מן הרכוש שהובא לנישואין. כיוון שכך מדובר בעניין אזרחי מובהק ולא בעניין של נישואין. כתוצאה מכך הסמכות תהיה בידי בית המשפט האזרחי ויחולו דיני החוזים האזרחיים. לבד"ר תהיה סמכות רק אם הנושא ייכרך בתביעת גירושין.
3. נ.ב. אינני מתייחס כאן למקרה שבו נרשמה הנדוניה בתוך הכתובה בתור נצ"ב. זהו סיפור שונה ומורכב יותר.

[שאלה 5 \(25 נקודות\)](#)

העובדות הם כמו בפרשת שטר השלישות מירושלים פרט לשינויים הבאים: בני הזוג נשאו בשנת 1986. האישה קיבל ממשפחתו נדוניה בסך 100,000 ₪ והאישה קבלה נדוניה (נצ"ב) בסך 150,000 ₪. היקף תוספת הכתובה היה 1/3 מנדוניית האישה שהוא 50,000 ₪. כל אחד מבני הזוג הפקיד לפני הנישואין את הנדוניה שקיבל בחשבון בנק על שמו בלבד. במהלך הנישואין עבדה האישה כתופרת במפעל וצברה זכויות סוציאליות שונות הניחו שמקרה זה הגיע לפתחו של בית המשפט הישראלי. כיצד הוא היה פוסק בעניין? האם תוכל האישה לתבוע את כתובתה לאחר מכן בבית הדין הרבני? האם ייענה בד"ר למלוא תביעתה של האישה לקבלת כל הרכיבים הכספיים בכתובה?

פתרון

1. על המקרה הנדון חל הסדר איזון משאבים.
2. המועד הקובע לאיזון הוא מועד השבר לפי סעי' 5א. במקרה זה כשהאיש נטש את ביתו סמוך מיד לאחר הנישואין.
3. לפי סעיף 5(א)(1) כיוון שהסכומים הובאו לפני הנישואין, הם לא ייכנסו לאיזון.
4. לא-תחול עליהם חזקת השיתוף הכללית או הספציפית. זאת, בגלל מרידת האיש מיד בתחילת הנישואין והשבר בנישואין.
5. האישה יקבל אפוא 100,000 והאישה תקבל 150,000, עוד לפני קבלת הגט.
6. האישה לא-יקבל זכויות פנסיה שכמעט ולא נצברו בתקופתו החיים המשותפים. נזכור שמועד האיזון נקבע בסמוך לנישואין.
7. האישה תוכל לתבוע את כתובתה בבית הדין הרבני לפי סעי' 17 לחוק יחס"מ.
8. אם בד"ר ייאמץ את עמדת ר' יצחק אלחנן ספקטור, כי אז תקבל האישה את תוספת הכתובה בסך 50,000 ₪.
9. מאחר שהאישה לא קבלה דבר מכוח הסדר איזון משאבים, ייתן לה בד"ר את מלוא תוספת הכתובה בסך 50,000 ₪ + עיקר הכתובה שהוא סכום שולי.

[שאלה 6 \(25 נקודות\)](#)

בפניכם ריכוז פרטי המקרה בפרשת שי (שרעבי) ע"א 169/83: בהסכם, שנערך בין המערערת למשיב בהיותם נשואים, הסכים המשיב להעביר למערערת את מחצית זכויותיו בבית שבבעלותו. כמו כן הסדירו הצדדים באותו הסכם את אופן מכירתו של הבית במקרה

פרופסור אלימלך וסטרייך
של גירושין ואת הזכות בו במקרה של מוות של אחד מהם. תוך כדי ביצוע התחייבותו להעברת הזכות בבית חזר בו המשיב מכוונתו זו. תביעת המערערת לביצוע ההסכם נדחתה על-ידי בית המשפט המחוזי, בהתייחסו להסכם כהסכם ממון שאיננו תקף עקב העדר אישור בית-משפט. מכאן הערעור, שנסב על שאלת המבחן שלפיו קובעים, אם ההסכם שנכרת בין בני זוג הוא "הסכם ממון" או הסכם רגיל.

1. מהי עמדתו המשפטית של ביה"מ העליון בפרשת שי (שרעבי), על אלו פרטי עובדות הוא מסתמך וכיצד הוא מכריע בסופו של דבר?
2. השוו בין פרשת שרעבי לבין פרשת גמליאל. האם, לדעתכם, הכרעות ביה"מ בשני המקרים מתיישבות זו עם זו? נמקו!
3. הניחו שפרשת שרעבי נדונה בפני בדר"ג (ולא בבית המשפט) ואתם מופיעים בפניו. נסו לשכנע את בדר"ג, כי בהסתמך על עמדת בדר"ג בפרשת גמליאל מוצדק במקרה זה לחייב את האיש לבצע את החוזה.

פתרון:

1. עמדתו המשפטית של ביה"מ היא כדלקמן:
סיכומה של השקפתי הוא, שהמבחן, אם ההסכם פלוני בין בני-זוג הוא "הסכם ממון" אם לאו, טמון במטרותיו. אם זו צופה פני איוון משאבים בענייני ממון לעת מוות או גירושין, לפנינו "הסכם ממון", יהיו ממדיו רחבים או צרים. לעומת זאת, אם זו נוגעת ליחסים שוטפים או לעיסקה רגילה בין בני-אדם - לאו דווקא בנושא של דיני משפחה, אלא למשל דיני חוזים או קניין, ללא קשר נראה לעין עם איוון משאבים בעת גירושין או מוות - לפנינו ההסכם רגיל, שדינים אלה (לפי הנושא) חלים עליו.
ביה"מ העליון הכריע כי בפנינו ההסכם ממון במהותו שלא קיבל את אישור ביה"מ או בית הדין ולכן איננו תקף. ביה"מ הסתמך על פרטי ההסכם שהתייחסו למקרה המוות או הגירושין וראה בהם את מרכז הכובד של ההסכם.
2. על פניהם שני פסקי הדין אינם מתיישבים. בשני המקרים צפה ההסכם את פני המוות והגירושין ולכן נקבע שמדובר בהסכם ממון במהותו אלא שנשלל תוקפו בשל כך שלא קיבל את אישור ביה"מ. רק שבפרשת גמליאל ראה בהסכם חוזה לגריעה מאיוון במסגרת סעי' 5(א)(3) ואילו בפרשת שי לא התייחסו אליו כך. לא קיים שוני מהותי בין המקרים. אדרבא, נציין שבפרשת שי מתייחסת השופטת בן פורת להסכם לגריעה ועם זאת איננה מוכנה לקבוע שההסכם נשוא הדיון הוא הסכם לגריעה.
3. לפי בדר"ג בפרשת גמליאל אם ההסכם איננו תקף כהסכם ממון, כי אז פתוחה הדרך בפני בדר"ג לדון את ההסכם לפי המשפט העברי. במקרה זה ההסכם בין הצדדים הוא הסכם מתנה התקף לפי המ"ע גם כשהוא נעשה במהלך הנישואין. האישה זכאית לדרוש את קיומו. היא תפסיד את המתנה רק אם התקיים עילה כמו מורדת או עוברת על דת. בכל מקרה אחר המתנה תיוותר בתוקף.

שאלה 7 (20 נקודות)

בפרשת ע"א 7687/04 ששון נ. ששון פ"ד נט(5) 596 נשאו בני הזוג לאחר ינואר 1974 ולא עשו הסכם ממון. הנכס נרכש ומומן בעיקרו בידי הבעל לפני הנישואין אך נרשם על שם "אשת קש". לאחר הנישואין נרשם הנכס על שם שני בני הזוג ולטענת הבעל הוא צרף את אשתו רק כדי לקבל משכנתא שאותה השקיע בעסקיו ולא בדירה. הקטע הבא הוא צטטה של ההנמקה שנתן בית המשפט:

חתימתם של שני בני-הזוג כקונים על הסכם הרכישה, נטילת המשכנתא במשותף ורישום הזכויות בנכס על שם שני הצדדים בחלקים שווים לאחר שהתגוררו בו במהלך חייהם המשותפים – בכל אלה יש כדי ללמד על יצירת שיתוף בנכס אף שבנייתו מומנה מלכתחילה על-ידי המערער לבדו. אף אם נקבל את גירסת המערער שלפיה צירף את המשיבה כצד להסכם הרכישה לשם נטילת משכנתא מהבנק, אך קיווה כי בעתיד תושבנה לידי מלוא הזכויות בבית – אין בכך כדי לסתור את השיתוף שנוצר בנכס בהתאם לדין החל על העניין. ההסכמה בין בני-הזוג על יצירת שיתוף בנכס נלמדת בבירור מאותם גילויים חיצוניים שעליהם עמדנו, להבדיל ממשאלות לב ומתכניות כמוסות של המערער שהמשיבה לא ידעה עליהן ולא נתנה הסכמתה להן.

הצביעו על השווה ועל השונה בין פרשת ששון לבין פרשת גמליאל. הציעו הסבר לשוני בין הכרעות ביה"מ בפרשת ששון לבין הכרעת ביה"מ בפרשת גמליאל.

פתרון

1. בית המשפט הכריע כי מתקיימת כאן חזקת שיתוף ספיציפית.
2. בית המשפט מסתמך בהכרעתו על העובדות הבאות:

- a. חתימתם של שני בני-הזוג כקונים על הסכם הרכישה,
b. נטילת המשכנתה במשותף
c. רישום הזכויות בנכס על שם שני הצדדים בחלקים שווים לאחר שהתגוררו בו במהלך חייהם
המשותפים

השיקולים לטובת חש"ס שנמנו בפרשת ששון קיימים גם בפרשת גמליאל. יתר על כן בפרשת גמליאל האיש השקיע בדירה מכספי הוריו רק כשליש מערכה; המימון של יתר התמורה נעשה באמצעות משכנתה שנטלו שני בני הזוג. המשכנתה שולמה מחשבון משותף של שני בני הזוג. אמנם, האיש היה המרוויח העיקרי אבל האישה היא זו שניהלה את משק הבית עם חמשה ילדים. אם בפרשת ששון החילו חש"ס על אחת כמה וכמה שהיה מקום להחיל חש"ס בפרשת גמליאל.
3. קיים שוני ברור. בששון הכריעו לטובת הכרה בחש"ס ואילו בגמליאל לא הכירו בחש"ס ופסקו נגד האישה. נראה שבפרשת גמליאל התחייבה האישה בחוזה סמוך לרכישתה להעביר ע"ש הבעל את הדירה. ראשית, דבר זה מוכיח שלא הייתה כוונה לחש"ס מצדה. שנית, ניתן לראות בכך הסכם לגריעת נכס מאיזון לפי סעי' 5(א)(3), כפי שאכן קבע ביה"מ.